

intelligente activiteit m'a prévenu. Je m'en réjouis beaucoup et je vous présente mes compliments les plus sincères.

C'est une bonne affaire pour Suriname, mais elle est également bonne pour le Rédemptoristes. Je sais par expérience que plusieurs jeuns prêtres auraient voulu aller en nos missions, s'ils auraient pu le faire en entrant dans un ordre recommandable. Ainsi nos évêques n'aiment pas envoyer des prêtres aux colonies, parce qu'ils sont et doivent rester trop longtemps seuls abandonnés à leurs propres forces. Mais maintenant qu'il y a des Jésuites à Java et des Rédemptoristes à Suriname, les évêques n'hésiteront plus à coopérer avec V. E. pour favoriser l'esprit des Missions parmi le clergé des séminaires." ¹⁾

Den 10en Maart 1865 kon de internuntius aan de Propaganda berichten, dat P. Swinkels naar Rome vertrokken was, om bij Pater Generaal de zaak te bepleiten, daar de provinciaal van meening was, dat de Hollandsche provincie der Redemptoristen in staat was „senza difficoltà incaricarsi delle Missione di Surinam”.

31 Aug. 1865 onderteekende Pius IX het decreet, waarbij Suriname aan de Congregatie der Redemptoristen werd toevertrouwd. Spoedig daarop (12 Sept.) volgde de benoeming van Pater Swinkels tot Apostolisch Vicaris; de bisschopswijding ontving hij in de St. Josephskerk te Den Bosch op 15 October d. o. v.

Den 12en Dec. zou de nieuwe Apost. Vicaris naar zijn Missie vertrekken in gezelschap van de Paters J. v. d. Aa en J. van Rooy, maar wegens tegenwind moest de reis tot 20 Febr. 1866 uitgesteld worden: 26 Maart zetten zij te Paramaribo voet aan wal.

Den Haag.

J. KLEIJNTJENS S. J.

¹⁾ *Nunt. Arch. Busta XIII.*

BIJDRAGE TOT DE GESCHIEDENIS VAN HET VOORMALIGE KARTUIZERKLOOSTER BUITEN DELFT. ¹⁾

Hetgeen de gezaghebbende en gewoonlijk geraadpleegde schrijvers ²⁾ mededeelen over het klooster Sint-Bartholomeusdal in Jeruzalem is weinig in staat een indruk te geven omtrent den in- en uitwendigen toestand gedurende de eeuw van zijn bestaan. Nochtans is dit huis niet zonder beteekenis geweest.

De Delftsche chartreuse was gelegen vijf honderd passen buiten de Waterslootpoort ten zuidwesten van de stad. Hoewel de kartuizers bij voorkeur leven in de eenzaamheid van zeer afgelegen oorden, vond men hun kloosters hier te lande meerendeels op eenigen afstand

¹⁾ Bij het citeeren worden de volgende afkortingen gebezigd:

Raissius = Arn. Raissius, *Origines Cartusiarum Belgi* (Duaci 1632);

Beeltsens = A. Beeltsens et J. Ammonius, *Chronique de la Chartreuse de la Chapelle à Hérimmes-lez-Enghien*, publiée et annotée par Edmond Lamalle S. J. (Louvain 1932.)

Eph. = L. le Vasseur, *Ephemerides Ordinis Cartusienensis* (Monstrolii 1890—1893);

Drossaers = Dr. S. W. A. Drossaers, *De Archieven van de Delftsche Statenkloosters*. ('s Gravenhage 1916);

Biogr. Wbk. = Nieuw Nederl. Biographisch Woordenboek, I-VIII. (Leiden 1911—1930);

Analectes = *Analectes pour servir à l'histoire ecclésiastique de la Belgique*;

Bijdr. IX. = *Bijdragen en Mededeelingen Hist. Genootschap Utrecht*, dl. IX (1886);

Monasticon = *Maisons de l'Ordre des Chartreux. Vues et Notices*. I-IV (Montreuil-sur-Mer et Parkminster 1913-1919);

c. = *chartae capituli generalis ordinis Cartusienensis* (ms. Certosa del Galluzzo, Florence).

²⁾ R. C. H. Römer, *Geschiedkundig Overzicht van de kloosters en abdijen in de voormalige Graafschappen van Holland en Zeeland*. (Leiden 1854); H. V. R[hijn], *Oudheden en Gestichten van Delft*. (Leiden 1720); D. van Bleyswijck, *Beschrijvinge der stad Delft*. (Delft 1667).

van de stadsmuren. Deze plaats werd gekozen uit veiligheidsoverwegingen, doch is ten slotte noodlottig geworden. Want juist deze ligging is in den tachtigjarigen oorlog de reden of het voorwendsel geweest tot de verwoesting dier huizen. Hun gebouwencomplexen leverden bij de krijgsverrichtingen in den omtrek een gevaar op voor de betrokken steden, daar zij een te gunstige gelegenheid boden aan den vijand om er zich te verschansen. Dientengevolge werden de kartuizerkloosters bij Amsterdam, Delft, Utrecht, Geertruidenberg, Arnhem en 's Hertogenbosch in de tweede helft der zestiende eeuw een prooi der verwoesting.

Opmeer schildert ons hoe de chartreuse nabij zijn woonplaats de aandacht trok „door seker daar om gelegen bosch vol allerhande schoone boomen, een wijd-luftigen en breeden ingang en godsdienstigen tempel”¹⁾. De nabijheid der stad hadden de kartuizers getracht te vergoeden door hun klooster te doen schuilgaan achter geboomte en dichte beplanting. Het karakter van een kartuizerklooster brengt mede, dat daarvoor uitgestrekte terreinen noodig zijn. Eerstens vorderen de gebouwen zelf reeds een aanzienlijke oppervlakte: de grachten, het poorthuis met buitenkapel, het kleine pand, de hoofdgebouwen (kerk, prioraat, procura, refter, kapittel, gastenverblijf, librje, werkplaatsen en behuizing der leekbroeders), daarachter vervolgens in een zeer wijd carré rondom het groote pand de kleine celwoningen der monniken. Om dit complex heen strekten zich de gronden uit, welke het klooster in gebruik had voor eigen

¹⁾ P. Opmeer, *Martelaarsboek ofte Historie der Hollandsche Martelaren II* (Antwerpen 1700), 58.

mondbehoefden. En voorts behoorde het klooster, om gevrijwaard te zijn van bebouwing of verkeer in de nabijheid, in het bezit te zijn van de in de omgeving gelegen terreinen.

Sint-Bartholomeusdal was in verband hiermede niet onbemiddeld, al was van overdadigen rijkdom geen sprake. G. Eligius doelt op den toestand op den vooravond van den ondergang van het klooster, waar hij het noemt: „inter alias domos provinciae secundum saeculi fortunam non infima”¹⁾. In het jaar 1500 behoorde het geenszins tot de best gedoteerde huizen der orde in de Nederlanden. Dit blijkt uit een omslag, die toen door den visitator der Nederduitsche provincie is gemaakt ten behoeve van de onlangs gestichte chartreuse te Leuven²⁾. De rector van dit convent kocht van den prior van het kartuizerklooster van Geeraardsbergen een drie-deelig handschrift: *Omeliaria de tempore et de sanctis*. De priors der provincie werden als volgt naar draagkracht aangeslagen om hiertoe bij te dragen:

prior Silve (Geeraardsbergen):	X	solidos	Flandriae,
„ Leodii	X	„	„
„ Hollandie (Geertruidenberg)	VI	„	„
„ Antverpiae	V	„	„
„ Monachorum (Arnhem)	V	„	„
„ Gandavi	V	„	„
„ Trajecti	V	„	„
„ Amsterdam	V	„	„
„ Bruxellae	V	„	„
„ Capelle (Edingen)	V	„	„

¹⁾ G. Eligius, *Vita et Martyrium B. Justi Goudani Cartusiae Delphensis in Hollandia Professi et Sacristae* (Bruxellis 1624), 54.

²⁾ *Analectes XIV*, 250.

prior Brugis	III solidos Flandriae,
„ Delfensis	III „ „ ,
„ Syon (Zierikzee)	III „ „ ,
„ Diestensis	III „ „ ,
„ Sophie (Vught)	III „ „ .

Deze bijdragen zijn binnengekomen met uitzondering van die van Diest en Zierikzee, welke conventen „allegaverunt penuriam”.

De Delftsche kartuizers hebben goederen bezeten te Abtsrecht, Amsterdam, Charlois, Delfgauw, Delft, Dirksland, Geervliet, Graft, Grijsoord, Hodenpijl, Hof van Delft, Koudekerk, Maasland, Mathenesse, Monster, Naaldwijk, Naters, Nieuwveen, Nootdorp, Ouderschie, Pernis, Pijnakker, Poortugaal, Putten, Schipluiden, Simons-haven, Spijkenisse, Tholen, Vlaardingen, Vosmeer, Wateringen, Westenrijk en Zouteveen.¹⁾

Van meer belang is de inwendige staat van Sint-Bartholomeusdal tijdens zijn bestaan. Het is bekend, dat de kartuizers getrouw zijn gebleven aan hun gestrengen regel, ook in tijden, welke in andere kloosters hervorming noodig maakten.²⁾ Tot handhaving van den goeden geest in hun orde werkten drie natuurlijke middelen krachtig mede: afzondering, stilzwijgen en visitaties.³⁾ Wat de Delftsche kartuizers betreft, moge op de eerste plaats worden gewezen op de getuigenis van P. Opmeer, die zijn indrukken als volgt weergeeft⁴⁾: „monniken

¹⁾ *Drossaers*, 449—457; *Bijdr. Bisdom Haarlem*, XXXIII, 172.

²⁾ „Cartusia numquam reformata quia numquam deformata.”

³⁾ „Per tria so. si. vi. Carthusia permanet in vi.” Vgl. *Basler Chroniken* herausgegeben von der Historischen Gesellschaft in Basel, I (Leipzig (1872) 233 e.v.

⁴⁾ t.a.p., blz. 58.

welkers godsalig leven, kuische zeeden en godsdienstigen ommevang de witheid harer kleeding nog verre te boven ging. Onder welke als ik mij somtijds tegenwoordig bevond soo scheen ik te verkeeren onder de Antonii, Julianen, Macariën en Serapiones, de voornaamste onder het oude monnikendom”. In overeenstemming hiermede is de lof, dien G. Eligius in zijn biographie van den kartuizer-martelaar Joost van Schoonhoven over het Delftsche convent heeft neergeschreven.¹⁾ Ook hetgeen in de navolgende bladzijden betreffende de priors van het klooster wordt medegedeeld, is daarmede over het algemeen niet in tegenspraak. Wel is het verklaarbaar, dat gedurende de zestiende eeuw van tijd tot tijd ook de chartreuse in aanraking kwam met een verkeerden geest van buiten. Des te meer verdient de standvastigheid, waarmede zij weerstand bood en de observantie wist te bewaren, de aandacht.

Van de hier bedoelde bezoeken en de daartegen gerichte tuchtmaatregelen laten de jaarlijksche ordonnanties van de Grande Chartreuse nu en dan iets doorschemeren. Al hetgeen deze chartae vermelden met betrekking tot het Delftsche klooster, is door ons in het hierna volgende medegedeeld. Zoodoende wordt ook deze bron zoo volledig mogelijk onder het bereik van belangstellenden gebracht. Zij verschaft een aantal, vaak kleine, gegevens, die in verband met en niet zelden bij gebreke van andere bronnen van beteekenis zijn.²⁾ Dit brengt evenwel voor den lezer een gevaar mede, waarop uitdrukkelijk moge worden ge-

¹⁾ t.a.p., blz. 53 e.v.

²⁾ Dom Palémon Bastin O.Carth. te Florence had de welwillendheid mij de medegedeelde uittreksels uit deze akten te verstrekken.

wezen. Het generaal kapittel placht slechts dan bepaalde bevelen of aanwijzingen voor een convent te geven, wanneer er iets bijzonders was te beslissen of op te merken. Uit het stilzwijgen van de chartae in eenig jaar kan daarom de gevolgtrekking worden gemaakt, dat alsdan geen aanleiding bestond tot ingrijpen of vermaning. Men neme daarom in aanmerking, dat de ordonnanties der Grande Chartreuse in deze bijdrage veel meer op den voorgrond zijn gesteld dan in dit kader eigenlijk past.

Omtrent de voormalige librije van Sint-Bartholomeusdal ontbreekt ons, voor zoover schrijver dezes kon nagaan, ook zelfs de geringste informatie. Niet één handschrift of gedrukt boek, afkomstig van de Delftsche kartuizers, is nog aan te wijzen.

Daarentegen is van het kloosterarchief meer bewaard dan van het meerendeel der andere Nederlandsche kartuizerkloosters het geval is. De inventaris der stukken, welke in het algemeen Rijksarchief te 's Gravenhage worden bewaard, beslaat 139 nummers. De lijst der regesten telt 419 nummers.¹⁾ Aan deze verzameling ontbreken evenwel juist eenige codices, welke voor de kennis der geschiedenis van het klooster van groot belang zouden zijn. Wij missen daarin een calendarium, zooals van het Utrechtsche klooster is bewaard.²⁾ Ook ontbreken de begraaflijsten, welke de namen der in het claustrum en elders begraven kloosterlingen en wereldlijke personen bevatten.³⁾ Voorts is geen liber benefactorum meer aanwezig. Het is niet onwaarschijnlijk, dat de

¹⁾ *Drossaers*, 448-554.

²⁾ *Bijdr.* IX, 222-353.

³⁾ Ziede begraaflijsten van het Utrechtsche klooster in *Bijdr.* IX, 353-389.

uitgeweken monniken en broeders in de jaren zeventig der 16de eeuw een en ander hebben meegenomen naar den vreemde. Zooals zal blijken, hebben zij na den ondergang van het klooster gastvrijheid gevonden in de huizen der orde in België en Duitschland, o. a. bij Brugge, Wesel, Lier, Gent, Diest en Luik. Aldus is ongetwijfeld het cartularium van de Delftsche kartuizers, hetwelk thans in het Staatsarchief te Antwerpen berust, meegevoerd naar Lier. Toen de chartreuse te Lier in 1796 is opgeheven, kwam dit stuk in het provinciaal archief van Antwerpen, waaruit het in 1904 is overgegaan naar het Staatsarchiefdepot aldaar.¹⁾ In het gemeentearchief te Delft worden geen bescheiden betreffende het klooster bewaard.

Onder degenen, die zich in het Delftsche klooster hebben bezig gehouden met het afschrijven van boeken, zij vooreerst vermeld Lambertus van Amsterdam.²⁾ Een door hem geschreven missaal is in 1499 door zijn prior Gerrit Apersz. verkocht aan Ghijsbert Gillis de Pottere, die het ten geschenke gaf aan de kartuizers te Leuven. Ook de prior Adriaan van Brouwershaven³⁾ vindt men als schrijver genoemd. In de stadsbibliotheek te Kortrijk wordt een Graduale bewaard, afkomstig uit de librije van de Leuvensche kartuizers, geschreven op perkament (32 × 24,6 c.M.) met een aantal ver-

¹⁾ Zie de bijlage op blz. 367-368. Voorts: H. Jacobs, *Inventaris der Archieven van het Provinciaal Bestuur van Antwerpen*. I Oude Archieven, (Antwerpen 1870), blz. 10, 124.

²⁾ *Analectes* XIV, 249; *Biogr. Wbk.* VIII, 25. Hij is 3 Febr. 1503 gestorven.

³⁾ *Geill. Catalogus der Tentoonstelling van Miniaturen en Boekbanden, Brugge 1927*. blz. 91, no. 105; *Biogr. Wbk.*, VIII 226. Zie voorts blz. 346 van deze bijdrage.

sierde aanvangsletters. Deze codex is in 1506 vervaardigd door een monnik te Geerardsbergen en twee monniken te Leuven, n.l. Arnold van Calcar en Adriaan van Brouwershaven.

Ongetwijfeld heeft ook Andries van Doornik, die tot de initiatores van het Delftsche klooster heeft behoord, medegewerkt aan de vorming der librije van het huis. De kroniek van Herne bericht, dat hij in het klooster zijner professie een aantal boeken heeft afgeschreven: „plusculos in hac domo transscripsit libros: partem commentariorum S. Augustini in evangelium Joannis et alios sermones diversos S. Augustini, et libellum de mysteriis missae qui acere solet in cathedra sacerdotis ante summum altare. Et interumalia littera transscripsit revelationes sanctae Catherinae de Senis et alia diversa.”¹⁾

Bijzonder verdienstelijk moet in dit opzicht de arbeid geweest zijn van Simon Michielsz., die in 1528 of 1529 als vicarius van Sint Bartholomeusdal is gestorven:

c. 1529: „Obiit D. Simon Michaelis monachus professor et vicarius domus Delfensis, qui in scribendis libris ecclesiasticis multos labores lubens sustinuit, habens missam de Beata Maria in provincia Teutoniae.”

Eindelijk verdient ook de monnik Joost van Schoonhoven in dit verband te worden genoemd. Hij leefde in de tweede helft der zestiende eeuw. Zijn handigheid in het schrijven en verluchten wordt door zijn levensbeschrijver bijzonder vermeld.²⁾

Een vruchtbare auteur is geweest de kartuizer Willem van Branteghem, die in de jaren 1527—1530

¹⁾ *Beeltsens*, 117—118.

²⁾ G. Eligius, t.a.p., 8: „Scribere quam optime noverat, variisque simul coloribus pingere.”

heeft verblijf gehouden in het Delftsche klooster.¹⁾ In 1535 verscheen van hem bij G. Vorsterman te Antwerpen *Pomarium mysticum* en tegelijkertijd bij denzelfden uitgever de Fransche uitgave *Vergier spirituel et mistique*.

7 Juli 1535 gaf dezelfde drukker een Nederlandsche uitgave in het licht: *Een gheestelijc boomgaert van dye oude ende nyeuwwe vruchten der bruyt Christi met sommighe figueren van dat beghinsel der werelt ende gheheel dat leven Christi met bedinghen by elcke figure ghestelt. Item noch andere figueren van diverschen sancten en sanctinnen bekennt toegheschicht geroepen gerechtverdicht ende eerlijck ghemaect van Gode met ander materien een christen mensch aengaende met lofsegghingen bedinghen ende ander goede informatien daer toe dienende tot die heylige scriften getrocken.*

In December 1537 kwam bij Matthaëus Crom te Antwerpen uit zijn *Jesu Christi vita*, in 1539 gevolgd door een Fransche uitgave *La vie de nostre Seigneur Jesu Christ*. Deze uitgaven, versierd met houtsneden, zijn zeldzaam en gezocht.

Ook de monnik Joost van Schoonhoven²⁾ moet als auteur worden vermeld. Zijn biograaf³⁾ deelt mede, dat hij de schrijver is geweest van een in het Nederlandsch gesteld tractaat over de Tien Geboden van den Decalooq.

¹⁾ Willem van Branteghem was de zoon van Jan van Branteghem, baljuw en ontvanger van Borselen. Hij is professor geweest van de Gentsche chartreuse. Na zijn terugkeer aldaar uit Delft is hij spoedig als hospes overgeplaatst naar de kartuizers van Antwerpen. Daar heeft hij zijn geschriften uitgegeven: (Zie ook: *Biographie Nationale de Belgique*, II i.v. Branteghem en W. Nijhoff — M. E. Kronenberg, *Ned. Bibliographie van 1500—1540*, 's Gravenhage 1923, 178—182.)

²⁾ Ter dood gebracht in 1572.

³⁾ G. Eligius, t.a.p., p. 8. Zie voorts *Raissius* in *Elencho Scriptorum*.

Raissius bericht, dat hij voorts nog andere gedenkwaardige Sententies heeft nagelaten. Het is ons niet bekend, of deze geschriften in hs. zijn bewaard. Omstreeks 1623 waren zij nog aanwezig, zooals G. Eligius bericht.

Ten tijde der stichting van het Delftsche kartuizerklooster was de Nijmegenaar Jan van Roosendael, prior der Grande Chartreuse. In de jaren van zijn bestuur telde de orde bijna twee honderd kloosters, verspreid over de westelijke helft van Europa. Hij was in 1463 op 81-jarigen leeftijd tot generaal gekozen en heeft deze waardigheid nog 9 jaren lang bekleed. ¹⁾

De bloeiende provincia Picardiae Remotioris, waaronder nagenoeg alle huizen in de Nederlanden behoorden, is gedurende dien tijd met twee nieuwe nederzettingen verrijkt. Sedert 1466 werd gearbeid aan de totstandkoming van een chartreuse bij 's-Hertogenbosch, welke in 1472 in zooverre gereed was, dat zij kon worden geïncorporeerd.

Met de stichting van het klooster buiten Delft is in 1469 of wellicht reeds een of twee jaar eerder een aanvang gemaakt. ²⁾ Frank van Borselen, heer van Oostervant en laatste gemaal van Jacoba van Beieren, trad op als stichter en groot weldoener van dit huis. ³⁾ Het eerste bericht, hetwelk wij omtrent dit plan aantreffen, is hetgeen het generaal kapittel der orde in het voorjaar van 1469 bepaalde :

¹⁾ *Biogr. Wbk.*, VI, 1207.; *Eph.* II 532; *La Grande Chartreuse par un chartreux*. 6me éd. (Lyon 1898), 94—95.

²⁾ *Drossaers*, 490, vermeldt als no. 131 der regestenlijst betreffende dit klooster een oorkonde van 14 Nov. 1467, volgens welke Pieter Gerrytsz. van Buten verklaard heeft een som gelds schuldig te zijn aan de „Carthusiers bij Delft”.

³⁾ *Beeltsens*, 67: „Iste fundavit pro magna parte domum ordinis nostri prope Delft, ac ditavit usque ad 8 millia rhenensium largiendo.”

c. 1469: „Pro nobili Domino Francone de Borsalia, Comite de Oestervant, et pro rectoribus et civibus oppidi Delfensis, et pro omnibus aliis manus adiutrices opponere volentibus ad erectionem novae plantationis circa dictum oppidum, fiat idem.” [tricenarium de Spiritu Sancto].

Op 2 Augustus van dat jaar verleende de pastoor van de Oude Kerk op verzoek van Frank van Borselen aan de priors van de kartuizerkloosters bij Edingen en bij Gent, die ter eere van den H. Bartholomeus een chartreuse wilden stichten bij Delft, zijn toestemming tot de oprichting van „ecclesiae, altaria, cimeterium, ambitus, cellae, officinae etc. omnia ad predictum monasterium pertinentia” en tot het begraven, mits hem voor iedere begrafenis van niet tot het convent behorende personen uit zijn parochie een vergoeding wordt gegeven. ¹⁾ 5 Mei 1470 is deze akte door den bisschop geaprobeerde.

Het generaal kapittel van 1470 ordonneerde ongeveer hetzelfde als 'sjaars te voren. Nadien zijn in den loop van dat jaar de initiatores onder leiding van een rector naar Delft gezonden ²⁾ om den grondslag te leggen voor het nieuwe convent.

Drie van hen waren monniken van het klooster „Capellae Beatae Mariae” te Herne bij Edingen, n.l. Gaspar van der Stock, toenmaals procurator van het klooster te Scheut, Jan Gillaert ³⁾ en Andries van Doornik.

¹⁾ *Drossaers* 491, no. 134. Deze akte is gedrukt bij *Miraeus*, *Opera Diplomatica*, III, 206.

²⁾ *Beeltsens*, 67: „Eodem anno [1470] inchoata est atque primo inhabitata praedicta domus Delft a fratribus ordinis nostri.”

³⁾ Gewoonlijk genoemd Joannes de Sancto Audomaro. Hij was in 1478 vicarius te Delft, toen hij tot prior van Sion bij Zierikzee werd benoemd.

De vierde dezer grondleggers was Simon van der Schueren, professus van het klooster Koningsdal bij Gent, die als rector was uitgezonden. Gaspar van der Stock stond hem als procurator ter zijde. ¹⁾

Frank van Borselen heeft de voltooiing van hetgeen met zijn krachtigen steun was ondernomen niet meer beleefd. De Delftsche kartuizers verloren reeds hun weldoener 19 November 1470 door den dood. ²⁾

Wij mogen niet nalaten te wijzen op de omstandigheid, dat de Van Borselen's in relatie stonden met de kartuizers van Edingen. In 1470 had Jacob, heer van Brugdam, Borselen, enz. daar een cel gesticht en gedoteerd. Magister Jacob van Borselen, mogelijk dezelfde als de voornoemde, werd in 1474 monnik in deze chartreuse en is er in 1484 prior geworden. ³⁾

In het stichtingsjaar van het Delftsche klooster behoorden meerdere Delftenaren tot convent van Herne, met name Jan Dirksz. van Delft ⁴⁾, die bekend was als een der groote asceten uit dezen kring, Hugo Bloot ⁵⁾,

¹⁾ *Beeltsens*, 67—68, 72, 118. *Monasticon* II, 249 deelt mede, dat voorts de sacrista van Scheut Jan Robator van Merchtene zich onder de initiatores heeft bevonden.

²⁾ c. 1471: „Obiit magnificus ac generosus Dominus Dominus Franco de Borsalia, comes de Oestervant, fundator novae plantationis prope Delft in Hollandia, qui habet monachatum plenum per totum ordinem. Cuius dies obitus anno futuro intimabitur.”

c. 1472: „Anno praeterito fuit scriptus in carta Dominus Franco de Borsalia, comes de Oestervant, fundator novae plantationis prope Delft in Hollandia, qui habuit monachatum plenum per totum ordinem. Cujus dies obitus ignorabatur, ideo nunc intimatur scilicet 19 novembris; scribatur in calendariis conventualibus domorum ordinis.”

³⁾ *Beeltsens*, 13, 67, 73-76, 84-85, 90, 184, 207.

⁴⁾ P. Dorlandus, *Chronicon Cartusiense* (Coloniae 1608), 447-449; *Beeltsens*, XV, 22, 76.

⁵⁾ *Biograph. Wbk.* V, 39; *Beeltsens* 22, 60, 74-75.

die voorheen prior was geweest van de Benedictijnen der Egmondsche abdij en te Herne een groote achting heeft genoten, Gerrit Naghel ¹⁾, die bijzonder heeft uitgemunt als monnik en als kloosteroverste, en Hugo Wiven. ²⁾

In 1474 overleed bij de kartuizernonnen te Brugge Jacob de Heuter van Delft, die tot 1454 had behoord tot het convent van Herne. ³⁾ In 1477 nam Jan Pouwelsz. van Delft in dit klooster het kleed van Sint Bruno aan. ⁴⁾

Hierdoor wordt de rol verklaard, welke de chartreuse bij Edingen heeft gehad bij de wording van het Delftsche kartuizerklooster.

Het jaar 1471 moet worden aangemerkt als het stichtingsjaar van het nieuwe klooster, omdat het toen zoover gereed was, dat het door de Grande Chartreuse kon worden geïncorporeerd:

c. 1471: „Novam plantationem in Hollandia noviter creatam Ordini nostro incorporamus in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Quam plantationem domum Vallis Sancti Bartholomaei in Jerusalem prope Delft nominamus et per totum Ordinem nostrum nominari volumus.”

Op hetzelfde generaal kapittel werd Simon van der Schueren, tot dan toe rector van dit huis, tot prior der Delftsche kartuizers benoemd.

Met Frank van Borselen is de stichting van Sint-Bartholomeusdal krachtig bevorderd door Arnestus de Aa, die in 1472 in de overlijdensberichten van de Grande Chartreuse

¹⁾ *Beeltsens* 11, 13, 52, 68, 183, 196.

²⁾ *Beeltsens*, 207.

³⁾ *Beeltsens*, 22, 75.

⁴⁾ *Beeltsens*, 20, 78, 89, 119-121, 142.

wordt genoemd: „promotor et coadjutor ac magnus benefactor novae plantationis prope Delft”, alsmede door Jacob van Borselen, deken van de collegiale kerk te Oestervant, die in 1472 in dezelfde berichten wordt geprezen als: „magnus promotor et benefactor domus Delfensis”.

Onder de weldoeners van Sint-Bartholomeusdal vindt men o.a. vermeld Vrank Claesz. ¹⁾, Jan Hendriksz ²⁾, Mr. Jan Keyll ³⁾, en Reynier Claesz. van Eten, kanunnik van Sint-Salvator te Utrecht ⁴⁾. Joost Gerritsz. van Buten vermaakte in 1474 vóór zijn professie aan het klooster de gelden, noodig voor het bouwen van een cel, welke binnen een jaar zou worden gebouwd, benevens voor het bouwen van nog een cel binnen een jaar na den dag zijner professie ⁵⁾. Prior en convent van het kartuizerklooster Nieuwlicht bij Utrecht doteerden 25 Augustus 1478 één cel, zoodat het aantal monniken met één kon worden uitgebreid. ⁶⁾ Belangrijken stoffelijken steun heeft het klooster voorts onderzonden van Adriaen Breyll en zijn vrouw Gertruyt ⁷⁾. In 1484 doteerden Cornelis Ghijsbrechtszn. van der Andell en Gheertruyt Dircxdr., zijn vrouw, een cel ⁸⁾. Bij testament van 26 November 1490 vermaakte Mr. Pieter Dirckszn.

¹⁾ „magnus benefactor” † 1490 of 1491 (c. 1491).

²⁾ „benefactor” † 1493 of 1494 (c. 1494).

³⁾ „magnus benefactor ordinis et praecipue domus Delfensis”, † 7 Maart 1495 (c. 1495); *Drossaers* blz. 515, nos. 244 en 245. In het necrologium der Utrechtsche kartuizers wordt hij genoemd: „magnus benefactor et promotor domus Delfensis.” (*Bijdr.* IX, 246.)

⁴⁾ *Drossaers*, blz. 498, no. 167, 615.

⁵⁾ *Drossaers*, blz. 490, no. 131, 502, no. 183, 506, no. 200; c. 1508.

⁶⁾ *Drossaers*, blz. 507, no. 208.

⁷⁾ „benefactores”, † 1500 of 1501 (c. 1501); *Drossaers*, 512, nos. 229 en 231, 521 no. 273, 522, no. 276.

⁸⁾ *Drossaers*, blz. 514, no. 239.

van Blommevenne bij zijn toetreding tot de kartuizers in Keulen aan het Delftsche klooster land in Koudekerk ¹⁾. In 1511 zorgde de priester Mr. Jacob Meeman voor de dotatie van een cel ²⁾. In 1513 werd in de Grande Chartreuse het overlijden gemeld van Jacob Lambrechtszn., „magnus benefactor domus Delfensis” ³⁾. In 1517 meldde het generaal kapittel: „Obiit Comen Jan cognomento de Lombaert et Margaretha uxor eius magni benefactores domorum Campensis, Delfensis et Lovanii.” ⁴⁾ In 1518 is aldaar het overlijden gemeld van de weldoeners Dominus Florentius en Mag. Jacobus Pinonis. ⁵⁾ In 1524 volgde het overlijdensbericht van Jacob van Kampen „magnus benefactor.” ⁶⁾ In Mei 1549 admortiseerde keizer Karel op verzoek van het convent 23 morgen hofland wegens de schade, welke het klooster had geleden door de overstromingen in 1530 en 1532 en door den brand in 1536. ⁷⁾

Sint Bartholomeusdal is achtereenvolgens bestuurd door de volgende priors:

SIMON VAN DER SCHUEREN (1470-1480).

Op 27 Juni 1462 was hij in het kartuizerklooster

¹⁾ Zie over Pieter van Blommevenne *Biogr. Wbk.* II 185; *Drossaers* 518, no. 258.

²⁾ „magnus benefactor,” † 1516 of 1517. (c. 1517); *Drossaers*, blz. 531 en 532.

³⁾ c. 1513.

⁴⁾ c. 1517.

⁵⁾ c. 1518; Zie over Mr. Jacob Pijnsz. *Drossaers* 451, no. 29 en 543 no. 380.

⁶⁾ c. 1524; *Drossaers* 534, no. 335.

⁷⁾ *Drossaers*, 448, 546 no. 395.

Koningsdal bij Gent ingetreden ¹⁾ tijdens het prioraat van Joannes Versaren. ²⁾ Een jaar later is hij daar als monnik geprofest. Vóór zijn benoeming tot prior te Delft had hij reeds in het huis zijner professie het ambt van vicarius bekleed onder genoemden Joannes Versaren. 31 Mei 1480 heeft hij het prioraat van de Delftsche kartuizers verwisseld met dat van Koningsdal, waar hij Lodewijk Pottier is opgevolgd. Gedurende de jaren 1481-1484 heeft hij de Nederduitsche provincie bestuurd als convisitator, vervolgens 1484-1492 als visitator, daarna 1492-1493 andermaal als convisitator en eindelijk 1493-1497 wederom als visitator. 21 Maart 1497 stierf hij als prior te Gent. ³⁾ Hij is daar begraven op het kloosterkerkhof van Koningsdal. Als prior van dit huis is hij opgevolgd door Pieter Vasseur. Over de goede eigenschappen van Simon van der Schueren is met lof geschreven. Een tijdgenoot en comprofessus van Gent oordeelde: „multa laudabiliter de isto patre scribenda.” Le Vasseur, ⁴⁾ die een „Catalogus Priorum Gandavi” geraadpleegd heeft, deelt mede, dat hij zijne bestuursambten heeft waargenomen: „summa cum prudentia et vitae exemplaris laude.” Raissius ⁵⁾ sluit zich hierbij aan en noemt hem: „magnae probitatis vir.”

¹⁾ In 1443 was „Symon de Horreo Cam. dioc.” te Leuven als student ingeschreven. (E. Reussens, *Matricule de l'Université de Louvain*, I, Bruxelles 1903, p. 234).

²⁾ *Biogr. Wbk.* VII 1254.

³⁾ *Eph.* I 98 vermeldt onjuist als zijn sterfdag 21 Januari. Vgl. *Bijdr.* IX, 250 en *Raissius*, appendix; *Drossaers*, 517, 500; *Monasticon* II 199-201, 249-252; *Beeltsens*, 84-85, 88.

⁴⁾ *Eph.* I, 98.

⁵⁾ *Raissius*, appendix.

Bruno Pédé deelt in zijn *Series monachorum* ¹⁾ iets mede omtrent zijn beleid als visitator. In 1487 wilde de bevolking van Luik de chartreuse op den Mont-Cornillon aldaar verwoesten, omdat Erard van der Marck dit strategisch punt had bezet en van daar uit de stad bedreigde. Haastig reisde hij met den convisitator Gaspar van der Stock naar Luik. Zij wisten van bisschop Jan van Hoorn te verkrijgen, dat deze het klooster krachtdadig beschermde tegen de volkswoede.

GASPAR VAN DER STOCK (1480—1482).

Hij was de zoon van Mr. Gillis van der Stock, secretaris van de stad Leuven. Voor zijn intrede in het klooster had hij aan de universiteit aldaar den graad van magister artium behaald als student in het college het Varken.

Op 8 December 1444 was Gaspar van der Stock ²⁾ ingetreden bij de kartuizers te Herne bij Edingen, waar hij zijne professie deed ten overstaan van den prior Laurens Musschezele. Toen in 1456 door dit klooster de initiatores werden geleverd voor de nieuwe nederzetting der orde te Scheut bij Brussel, behoorde hij tot de vijf kartuizers, die onder leiding van Hendrik de Loen, oud-prior van Herne, derwaarts kwamen. Hier bekleedde hij achtereenvolgens de ambten van sacrista, vicarius en

¹⁾ *Series monachorum professorum cartusiae B. M. V. de Capella et illorum qui in illa prioris munus egerunt ab initio foundationis eiusdem domus ad annum 1762* (hs. uit het laatst der 18de eeuw, thans in particulier bezit te Edingen, p. 39) P. E. Lamalle S. J. te Drogenen was zoo vriendelijk mijne aandacht hierop te vestigen.

²⁾ Zie *Eph.* III, 520; *Raissius* 142 en appendix; *Monasticon* II, blz. 191-194, 241-244, 249-252; *Drossaers* 216; *Beeltsens*, 13, 58, 67-68, 84-85, 87, 89, 91, 184, 203, 205, 206.

procurator. Als zoodanig heeft hij veel kunnen bijdragen tot den geestelijken en stoffelijken opbouw van het klooster te Scheut, welks convent was belast met de bewaring van het beroemde heiligdom van O.L.Vr. van Genade.¹⁾ Filips de Goede verleende daarbij een zeer krachtigen steun. Nadat daar in 1469 was begonnen met den bouw der kloosterkerk, werd het volgende jaar elders een beroep gedaan op zijn groote ervaring.

Met twee comprofessi van Herne en een geproffesten monnik van Scheut kwam hij naar Delft om onder leiding van Simon van der Schueren den grondslag te leggen voor een nieuw klooster zijner orde. Hij werd hier al aanstonds belast met de functie van procurator. In deze bediening, die tijdens de stichting en de eerste jaren daarna veel van hem vergde, heeft hij zijn prior ter zijde gestaan tot aan diens aftreden in Mei 1480.

Van der Stock was nu de aangewezen opvolger in het prioraat der Delftsche kartuizers. Zijn bestuur heeft echter niet lang geduurd. Nadat het generaal kapittel van 1482 den prior van Herne, Jacob van Borselen, op diens aandringen ontheffing uit zijn ambt had verleend, koos dit convent zijn professus Gaspar van der Stock tot prior. De priors van Monnikhuizen en van Gent hebben als visitators deze keuze bekrachtigd.

Tijdens zijn bestuur te Herne is hem het volgende overkomen, Een vroom man te Scheut meende een verschijning van de H. Maagd te hebben gehad, die hem openbaarde, dat de vrede tusschen Maximiliaan en de Gentenaren slechts zou tot stand komen door bemiddeling van de kartuizers. Op verzoek van Karel

¹⁾ *Maria's Heiligdommen in Nederland en België* ('s Bosch z.j.) 207 e.v.

de Groot, kanselier van Brabant, begaf Gaspar van der Stock zich in gezelschap van den prior en den procurator van Scheut en den prior van Zeelhem naar Gent. Aan de stadspoorten gekomen zijn zij echter aangehouden en gedurende zeven weken gevangen gezet, omdat zij niet waren voorzien van een vrijgeleide, terwijl bovendien rijtuig en paarden hun zijn ontnomen.¹⁾

Op blz. 338 hebben wij reeds verhaald, hoe Gaspar van der Stock in 1487 te zamen met den visitorator Simon van der Schueren het klooster op den Mont-Cornillon te Luik voor een ramp heeft behoed.

In 1488 heeft hij op het generaal kapittel in de Grande Chartreuse een collatie gehouden. Wegens den oorlogstoestand ging de reis derwaarts en de thuisreis met de grootste gevaren gepaard.

Tijdens het prioraat van het huis zijner professie is hij in de jaren 1486—1492 convisitorator en in de jaren 1493-1495 eerste visitorator van de Nederduitsche provincie der orde geweest. Hij stierf te Herne als prior 7 October 1495 en is opgevolgd door Jan van Etterbeeke van Aalst.

Le Vasseur noemt hem op gezag van een door hem geraadpleegden *Catalogus Priorum van Delft*: „Vir peritissimus et pietatis admodum exemplaris.” Als prior was hij zeer zachtmoedig en beleidvol. Hij toonde een bijzondere liefde voor de armen. Hiermede stemt overeen de kroniek van Herne en ook de mededeeling in een *Catalogus chronologicus domnorum priorum* van Herne, volgens welke hem wegens zijn beleid de bijnaam „prior venerabilis” was gegeven.²⁾

¹⁾ *Beeltsens*, 205—206.

²⁾ Hs. Kon. Bibl. te Brussel, door P. E. Lamalle S. J. gepubliceerd als bijlage II van de kroniek. (*Beeltsens*, 85 en 184.)

JOANNES SCHULLINCK (1482-1486 of 1487).

De derde prior van het Delftsche kartuizerklooster was omstreeks 1464 als monnik geprofest in het klooster Koningsdal bij Gent.¹⁾ Langen tijd is hij in het huis zijner professie vicarius en novicenmeester geweest. „Fuit longo tempore vicarius dilectus et magister optimus multorum novitiorum” zegt de kroniek van Koningsdal.²⁾ In het tweede kwartaal van 1482, n.l. op St. Peter en Paulus, is hij als prior naar Delft gekomen. Na het generaal kapittel van 1486 en vóór dat van 1487 is hij tusschentijds als zoodanig weder afgetreden.

Tijdens zijn prioraat te Delft is het plan gerijpt om een chartreuse te stichten in Leuven. In 1491 kon hieraan uitvoering worden gegeven. In October van dat jaar verkreeg Joannes Schullinck ontheffing van het bestuur van het Delftsche klooster en werd hem opgedragen als rector den grondslag te leggen voor de nieuwe nederzetting. De visitators stelden een monnik, n.l. den Leuvenaar Joannes Vekestijl, en den donaat Nicolaas, beiden van het Antwerpsche huis, tot zijne beschikking. In de grootste armoede vingen zij te Leuven met de uitvoering van hun opdracht aan. Tal van moeilijkheden moesten nog worden overwonnen, voordat hun arbeid kon vorderen.³⁾ Het zijn in het bijzonder de kloosters van Antwerpen en Delft geweest, die zeer krachtig de totstandkoming van de chartreuse te Leuven hebben gesteund. De prior van eerstgenoemd huis, Hen-

¹⁾ Zie: *Eph.* I, 204 i. v. „Joannes Schullius”; *Monasticon* II, 199-202, 249-256.

²⁾ Hs. no. 4056 Kon. Bibl., Brussel.

³⁾ De kroniek van de chartreuse te Leuven beschrijft een en ander zeer uitvoerig (*Analectes* XIV, 233 e. v., XVI, 216).

drik van Duiveland, was in 1491 eerste visitator der provincie.¹⁾ Ondanks dezen steun en de hulp van eenige weldoeners was het nieuwe klooster in 1494 slechts voor een klein gedeelte tot stand gekomen, toen Schullinck van het rectoraat werd ontheven. Hij is opgevolgd door Joannes Petri, professus van Delft,²⁾ en is kort daarna, n. l. 19 Februari 1495, bij Gent gestorven.

Het aandeel, hetwelk de Delftsche kartuizers hebben gehad in de oprichting van het klooster te Leuven, bewijst hoezeer hun convent weinige jaren na het eigen stichtingsjaar reeds tot bloei was gekomen. Het spreekt van zelf, dat deze steun niet van materieelen aard kon zijn.

Tijdens zijn verdere bestaan heeft Sint-Bartholomeusdal voortdurend betrekkingen gehad met de kartuizers van Leuven.

DIRK PERSIJN (1486 of 1487—1496).

Bij het vertrek van Schullinck heeft meester Dirk Persijn als rector het bestuur over het klooster buiten de Waterslootpoort van hem overgenomen. Het generaal kapittel van 1487 heeft hem tot prior benoemd.³⁾

Hij was Amsterdammer van geboorte en waarschijnlijk de zoon van Hendrik Persijn.⁴⁾ Na zijn studies te hebben voltooid aan de universiteiten van Bologna en van Ferrara, werd hij op 12 September 1476 als doctor in utroque jure benoemd tot professor aan de universiteit te Leuven: „omme de lesse van Institutien oft een

¹⁾ *Biogr. Wbk.* VI, 456.

²⁾ *Biogr. Wbk.* V, 496; *Eph.* I, 344.

³⁾ c. 1487.

⁴⁾ Zie: *Eph.* I 334; *Analectes* XIV, 280, XXXVIII, 286—289, 293; *Biogr. Wbk.* V, 491; *Raissius*, 142 en appendix; *Bijdr.* IX 232.

ander in eenich van beiden rechten daartoe hij bijder stadt geordineert sal worden te exerceren alle leeselijke dage gelijk den doctoren ordinaris in beyden rechten ende talsulken tijde ende uren als dat vore de audientie best dienen sal”.

Reeds spoedig daarna volgde zijn benoeming tot raad van den Hove van Holland. In 1480 werd hij deken van het kapittel der Sint-Adrianuskerk te Naaldwijk als opvolger van Frank Willemsz. de Bruijn.

In 1483 deed hij afstand van zijn ambten en trok hij zich uit de wereld terug in het Delftsche kartuizerklooster. Als deken van het Naaldwijksche kapittel is hij opgevolgd door Mr. Jacob van den Hoeck.¹⁾ Na het aftreden van den prior Joannes Schullinck is hij aanvankelijk als rector met het bestuur van Sint-Bartholomeusdal belast, waarna in 1487 zijn benoeming tot prior is gevolgd.

c. 1487: „Rectori domus Sancti Bartholomaei prope Delft fit misericordia; et praeficimus eum in priorem dictae domus.”

In 1490 en volgende jaren heeft Dirk Persijn medewerking verleend aan de hervorming van de tucht in de abdij van Egmond. Tot dit doel is hij herhaaldelijk derwaarts gereisd.²⁾

Het generaal kapittel van 1494 benoemde hem tot convisitator en droeg hem op om op het generaal kapittel van 1495 in de Grande Chartreuse een collatie te houden. Hij stierf te Delft 28 Januari 1496 als prior en convisitator.

¹⁾ *Bijdr. Bisd. Haarlem*, XXV, 104.

²⁾ Chr. S. Dessing, *Bescheiden aangaande de Hervorming der tucht in de abdij van Egmond in de 15de eeuw.* (Utrecht 1930), 135—136, 203—205, 221—224.

Le Vasseur¹⁾ citeert uit een Catalogus Priorum van Delft, dat hij een der voornaamste weldoeners van Sint-Bartholomeusdal is geweest, dat hij was „non minus pietate quam generis splendore illustris” en dat hij het huis „in utroque statu” loffelijk heeft bestuurd.

Hij was een oom van den Delftschen kartuizer Joannes Persijn, die aldaar 18 Augustus 1500 als sacrista van het huis is gestorven.²⁾ Ook was hij een oom van diens broeder Dirk Persijn, die in 1510 bij de Leuvensche kartuizers als monnik was geprofest. Deze naamgenoot volgde in 1525 Joannes Petri³⁾ op als prior van het klooster te Leuven.⁴⁾ De gebroeders Joannes en Dirk Persijn waren geboren te Amsterdam. Vermoedelijk waren zij zonen van den burgemeester Jan Persijn, die in 1500 aan het Delftsche convent een jaarlijksche rente van 3 Rijsche guldens heeft geschonken.⁵⁾

GERRIT APERSZ. (1496—1511).

Vermoedelijk was Gerrit Apersz.⁶⁾ professus van het Delftsche klooster. Als prior heeft hij veel belangstelling getoond bij het tot stand komen der chartreuse te Leuven. In 1499 schonk hij aan dit huis een lessenaar (lectorium). In 1503 zond hij een convers van zijn klooster, broeder Dirk,⁷⁾ die een bekwaam schrijnwerker was, naar Leu-

¹⁾ *Eph.* I, 334.

²⁾ *Bijdr.* IX, 302; c. 1501; *Biogr. Wbk.* V, 492.

³⁾ Zie blz. 341.

⁴⁾ *Biogr. Wbk.*, V, 492. Hij overleed 21 October 1532 als prior.

⁵⁾ *Drossaers*, 524, no. 283.

⁶⁾ Zie: *Bijdr.* IX, 251; *Drossaers* 212, no. 394; *Analectes* XIV, 249, 260-261, 266-267; *Biogr. Wbk.* VI, 45; *Raissius* 143 en appendix.

⁷⁾ „Virum religiose conversationis et valde edificativum, fabrum lignarium et artis illius bene peritum” (*Analectes* XIV, 260-261).

ven, om daar eenigen tijd behulpzaam te zijn bij de inrichting en betimmering van het nieuwe klooster, in het bijzonder bij het aanbrengen van het koorgestoelte in de kerk.

In 1504 woonde Gerrit Apersz. te Leuven de plechtigheden bij, waarmede de incorporatie van de chartreuse en de installatie van Joannes Petri als eersten prior plaats hadden.

Omtrent zijn bestuur te Delft houden de chartae van het generaal kapittel enkele kleine bijzonderheden in.

c. 1506: „Priori domus Delfensis non fit misericordia; et de his quae scribunt D. Jacobus et Adrianus de Brilis ¹⁾ visitatores, cum sit domus visitanda, ipsis auditis, injungimus quod sine personarum exceptione debitam ministrent justitiam.”

c. 1507: „Priori domus Delfensis non fit misericordia; et D. Johannes Bouters, qui suis scriptis hactenus non cessavit molestare Reverendum Patrem et capitulum generale, amodo desistat et se nullatenus de aliorum factis aut fiendis intromittat, sed saluti propriae consulat. Et si amplius scripserit responsum non expectet. Datur tamen ei optio ut in cella domus propriae professionis, in qua nunc est, permaneat extra conventum, aut in alia domo per visitatores deputanda extra conventum in cella persistat, donec visitatores ejus realem emendationem cognoscent.”²⁾

In de jaren 1508—1511 was hij als convisitor

¹⁾ Het overlijden van Jacob en Adriaan van den Briel is onderscheidenlijk in 1512 en 1509 door het generaal kapittel medegedeeld.

²⁾ Het overlijden van D. Joannes Bouters is in 1508 door het generaal kapittel medegedeeld.

medebestuurder der Nederlandsche provincie. Hij is 26 Maart 1511 overleden.¹⁾

ADRIAAN VAN BROUWERSHAVEN (1511—1514).

D. Adriaan was monnik van Sint-Bartholomeusdal. ²⁾ In de jaren 1496—1511 heeft hij de nieuwe chartreuse bij Leuven als procurator gediend, terwijl zijn comproffessus Joannes Petri aldaar prior was. De betrekking van procurator stelde zware eischen, want bij zijn komst was nog slechts een gedeelte van het klooster voltooid, terwijl ook de bronnen van inkomsten ontoereikend waren.

In 1504 was in een en ander echter in zooverre voorzien, dat het door de Grande Chartreuse bij de orde werd geïncorporeerd.

Tijdens zijn verblijf te Leuven heeft hij zich in zijn cel bezig gehouden met het vervaardigen van handschriften. Een Graduale, waaraan hij in 1506 heeft medegewerkt, wordt bewaard in de stadsbibliotheek te Kortrijk.³⁾

Na het overlijden van Gerrit Apersz. is hij als diens opvolger naar Delft geroepen. Het generaal kapittel van 1511 gaf de volgende instructies:

c. 1511: „Prioris domus Delfensis electionem, si jam facta et confirmata fuerit, iterum, quatenus opus est, confirmamus; sin autem ejus confirmationem, si canonica fuerit, remittimus visitoribus provinciae. Et de his quae

¹⁾ c. 1511; De mededeeling bij v. H. en v. R., *Oudheden en Gestichten van Delfland* (Leiden 1720), 243, dat Jan Philipszn. in 1504 prior van het Delftsche klooster was, is dus onjuist.

²⁾ Zie: *Bijdr.* IX, 345; *Drossaers*, 520 no. 266; *Analectes* XIV, 234.

³⁾ Zie blz. 328.

scribit D. Jacobus Brielis committimus prioribus domorum Hollandie et Amsterdammis, qui, singulis bene examinatis, ministrent justitiam sine personarum exceptione. Et de cetero dictus Jacobus non adeo prolixè scribat, alias non expectet responsum”.

Het generaal kapittel van 1514 verleende hem op zijn verzoek ontheffing van het prioraat „propter suam senectutem”. Hij stierf te Delft 5 December 1517.

De Leuvensche kartuizer Andries Andriesz. van Amsterdam, die in het begin der zestiende eeuw de uitgave bezorgde van eenige door Pieter Dorland van Diest nagelaten geschriften, heeft in een inleidenden brief van een dier werken, in 1513 bij Th. Martens uitgegeven, zijn arbeid opgedragen aan Adriaan van Brouwershaven.¹⁾

JOANNES VAN DAMME (1514—1517).

D. Joannes was professus van de chartreuse te Kiel bij Antwerpen²⁾. Hij is hier procurator geweest en tevens beheerder van de goederen, welke het groote klooster van Savoye in de Nederlanden bezat³⁾. Het generaal kapittel benoemde hem in 1514 tot prior der Delftsche kartuizers:

¹⁾ *Biogr. Wbk.*, VIII, 24, 226; *Doctissimi patris Domini Petri Dorlandi de enormi proprietatis monachorum vitio dialogus cultissimus* (Lovanii, apud Theodoricum Martini, 13a Septembris 1513).

²⁾ Zie: *Bijdr.* IX, 329; *Drossaers*, 523, no. 278.

³⁾ Voor de administratie harer bezittingen in deze landen werd de Grande Chartreuse steeds vertegenwoordigd door het convent te Kiel. Een cartularium, getiteld „Index copiarum litterarum bonorum domus Almae Cartusiae” (15e en 16e eeuw) berust in het Staatsarchief te Antwerpen. Deze goederen waren o.a. gelegen te Middelharnis, Steenberg, Sommelsdijk, Bommenee en Dirksland. (Zie: *Archief Aartsbisdom Utr.*, LII, 164).

c. 1514: „Priori domus Delfensis propter suam senectutem fit misericordia prout petit et praeficimus in priorem dictae domus Joannem Dammis procuratorem domus Antverpiae, cui injungimus ut bona domus Cartusiae, maxime quae sita sunt in Zelandia, sollicitet quam admodum fecit.”

c. 1516: „Priori domus Delfensis non fit misericordia. Et de his quae scribit cum conventu suo super exoneratione D. Henrici, ibidem hospitantis, determinabunt visitatores provinciae in proxima visitatione, qui poterunt, si videbitur expedire, eidem de alia domo providere”.

Vermoedelijk in 1517 verwisselde Joannes van Damme tusschentijds het prioraat der Delftsche kartuizers met dat van het klooster te Kiel bij Antwerpen. In 1517 vindt men hem nog als prior te Delft vermeld.¹⁾ Te Kiel is hij de opvolger geweest van Herman van Sneek.²⁾ Hoe lang hij deze chartreuse heeft bestuurd, heb ik niet kunnen vaststellen. In het voorjaar van 1525 vindt men Hendrik Mutsaert genoemd als prior te Kiel.

Joannes van Damme is 25 October 1529 in het huis zijner professie gestorven als procurator.

c. 1530: „Obiit D. Joannes de Damme procurator domus Antverpiae ac bonorum capituli et domus Cartusiae,³⁾ qui diu fuit prior ipsius domus Antverpiae et domus Delfensis, et reservato sibi beneficio domorum associatarum habet per totum ordinem plenum cum psalteriis monachatum.”

¹⁾ Cartularium Alg. Rijksarchief 's Gravenhage, fol. LXXXVIII.

²⁾ *Raissius*, Syllabus V. P. Visitorum: „Hermannus Friso.”

³⁾ Grande Chartreuse.

ADRIANUS VAN SCHIEDAM,
GERRIT VAN ENKHUIZEN,
WILLEM CLAESZ. VAN DELFT.

Tusschen de jaren 1517 en 1531 is St. Bartholomeusdal bestuurd door drie priors van wie weinig meer bekend is dan hunne namen.

Vooreerst vindt men als prior in deze periode vermeld Adrianus van Schiedam, geprofest monnik van het Delftsche klooster, die later naar de chartreuse buiten Geertruidenberg is overgegaan en in 1527 professus van dat huis is geworden. Hij heeft hier nog het ambt van procurator bekleed en is 18 April 1541 gestorven.¹⁾

De tweede prior, wiens bestuursjaren niet met zekerheid zijn aan te geven, is Gerard van Enkhuizen. Uit een aantekening in het cartularium der Delftsche kartuizers, dat berust in het Algemeen Rijksarchief te 's Gravenhage,²⁾ blijkt, dat hij in 1526 aan het hoofd stond van dit convent. Ook elders in dezen codex komt zijn naam voor.³⁾ Overigens is noch bekend het klooster, welks professus hij was, noch eenige andere bijzonderheid over hem.

Willem Claesz. van Delft wordt in genoemd cartularium eenmaal⁴⁾ als prior vermeld. Onder het prioraat van Willem Pelt heeft hij het ambt van procurator bekleed blijkens een akte van 4 Juni 1531.⁵⁾ Hij was

¹⁾ c. 1542; *Bijdr.* IX, 259.

²⁾ Fol. VIII v^o, in margine.

³⁾ *Drossaers*, 466, no. 15, 491 no. 135, 492 no. 141, 500 no. 176 en 504 no. 194.

⁴⁾ Fol. LXXII r^o, in margine.

⁵⁾ *Drossaers*, 467 no. 19, 476 no. 65 en 541 no. 370.

geprofest monnik van het klooster buiten de Waterslootpoort en is daar 22 December 1538 als procurator overleden.¹⁾

In de jaren 1517 tot en met 1524 kwamen van de Grande Chartreuse geen bijzondere bevelen. Telkenmale besliste het generaal kapittel slechts „Priori domus Delfensis non fit misericordia”. Mogelijke wisselingen in het prioraat moeten dus tusschentijds hebben plaats gehad.

c. 1525: „Rectorem domus Delfensis praeficimus in priorem dictae domus intenta petitione et commendatione majoris et senioris partis conventus et relatione convisitatoris, qui electionem de ipso factam canonicam asserit”.

c. 1526: „Priori domus Delfensis non fit misericordia. Et de D. Gabriele ibidem hospitante visitatores in proxima visitatione providebunt.” [In domo Trajecti:] „Et D. Philippus de Remmersval, hospes in eadem domo, revertatur ad domum professionis suae Delfensis, et se ipsum corrigat et in pace vivat, alias ordo providebit”.

c. 1527: „Priori domus Delfensis non fit misericordia. Et fr. Hugo, conversus praedictae domus, qui diu ab ordine apostavit, quia insuper in sua receptione morbum incurabilem tacuit, Deo et hominibus mentiando, tam de jure quam vigore statutorum ab ordine absolvimus”. [In domo Hollandie²⁾]: „Et D. Adrianum de Schiedammis, professum domus Delfensis ibidem hospitem, ad petitionem suam et aliquorum religiosorum, ibidem professum facimus.” [In domo Gandavi:] „Et D. Guilelmus de Branteghem,³⁾ ibidem professus, ad suam instantiam vadat hospitatum ad domum Delfensem ad ordinis voluntatem”.

¹⁾ c. 1539; *Bijdr.* IX, 350.

²⁾ Bij Geertruidenberg.

³⁾ Zie over hem blz. 330 van deze bijdrage.

c. 1530: „Priori domus Delfensis non fit misericordia. Et visitatores provinciae inquirant diligenter cur idem prior, more aliorum priorum ordinis, hoc anno litteras misericordiae non miserit, et super hoc Reverendum Patrem Cartusiae informent. Et D. Wilhelmus de Brandeghem, ibidem hospes, revertatur ad domum Gandavi suae professionis, et de receptis et expositis priori Antverpiae rationem reddat”.

In 1521 was Willem van Bibaut, prior van het klooster buiten Geertruidenberg, tot prior der Grande Chartreuse gekozen. Hij bestuurde de orde tot zijn dood (1536)¹⁾.

WILLEM PELT (1531²⁾—1540).

Hij was professus van Sint-Bartholomeusdal.³⁾ Tijdens de jaren van zijn bestuur kwamen van de Grande Chartreuse de volgende bevelen:

c. 1531: „Priori domus Delfensis non fit misericordia. Et D. Philippus de Remmerswallis vadat hospitatum ad domum Monichusen, et ibidem pacifice et religiose conversari studeat, alioquin ordo per debitam justitiam providebit”.

c. 1533: „Priori domus Delfensis non fit misericordia. Et D. Legerus ibidem hospes vadat hospitatum ad domum Amsterdammis ad ordinis voluntatem”.

c. 1540: „Et N. donatum ejusdem domus [Delfensis] ad jussum Reverendi Patris in provincia Picardiae stantem post reiteratam fugam remittimus ad praefatam domum

¹⁾ *Biogr. Wbk.* VI, 113—115.

²⁾ Dit is althans het jaar waarin men hem voor het eerst als prior vindt genoemd. (*Drossaers*, 541, no. 370.)

³⁾ *Bijdr.* IX, 284; *Drossaers*, 469 no. 30, 473, no. 49, 475 no. 61; 540, no. 367; 541 no. 370; 544 no. 384.

suae donationis, declarantes eum, si iterum attentaverit fugam, ex nunc absolutum ab ordine”.

Willem Pelt stierf als prior te Delft 28 Juni 1540.¹⁾

Tijdens zijn bestuur heeft het klooster buiten de Waterslootpoort bij herhaling aanzienlijke schade geleden in zijn bezittingen en inkomsten. In de jaren 1530 en 1532 zijn de goederen van de Delftsche kartuizers op Tholen en elders door overstromingen getroffen. Ook ontkwamen zij niet aan stoffelijken tegenspoed bij den Delftschen brand van 1536. De verliezen, door een en ander belooopen, raamden zij op 200 pond Hollandsch per jaar, ten gevolge waarvan zij „gecommen syn tot sulcker armoede ende miserie, dat sy hare conventualen niet soudén hebben kunnen sustenteren in alimentatie ende habitatie.”²⁾

PIETER VAN SCHERPENISSE (1540—1548).

Deze was geprofest monnik van de H. Sophia te Vugt.³⁾ Zijne priesterwijding vond 20 Maart 1518 plaats.⁴⁾ Na het overlijden van den prior Hubertus van Loon werd hij zijn opvolger.⁵⁾ Tijdens het bestuur van dit huis ondervond hij moeilijkheden van de zijde van zekeren Jan van Gent, die hem openlijk verweet het biechtgeheim ten diens opzichte te hebben geschon-

¹⁾ c. 1541; *Bijdr.* IX, 284.

²⁾ *Drossaers*, 448, 546 no. 395.

³⁾ Zie: *Raissius* 144—145, appendix; *Eph.* II 519; *Drossaers* 471 no. 39, 536 no. 348, 545; *Monasticon* II 221—222, 245—246, 257—258; Dr. Fl. Prims, *Geschiedenis van Sint-Joriskerk te Antwerpen* (Antwerpen 1924), 104. Het Vugtsche klooster was genoemd naar de H. Wijsheid Gods.

⁴⁾ *Archief Aartsbisdom Utr.* XXIV, 35.

⁵⁾ Schutjes, *Geschiedenis van het Bisdom 's Hertogenbosch* V, 857 e.v.

den. In verband met dit relletje ¹⁾ werd hij „ad suam instantiam” door het generaal kapittel van 1537 ontheven van het prioraat te Vugt, doch tegelijkertijd aan het hoofd gesteld van de chartreuse op den Mont-Cornillon te Luik, terwijl Godfried Cluts, afgetreden prior van Luik, hem in Vught opvolgde. Laatstgenoemde had te Luik wrijving gehad met eenige conventualen.

c. 1537: „Priori domus Leodii fit misericordia, et praeficimus in priorem dictae domus D. Petrum priorem domus Sanctae Sophiae, monentes eum, ut sua bona conversatione studeat reformationi domus”.

Na den dood van Willem Pelt hebben de visitators hem met machtiging van den generaal als prior overgeplaatst naar Delft, terwijl hij te Luik is opgevolgd door Godfried Cluts.

Uit de chartae van het generaal kapittel vernemen wij een paar kleine bijzonderheden uit de nu volgende jaren.

c. 1541. „Et frater N. donatus ejusdem domus [sc. Delfensis] non sit molestus priori suo nec per se nec per interpositam personam ratione processus filii sui, sub poena carceris ad ordinis voluntatem.”

c. 1547: „Et de fratre N. hospite, professo domus Lyrae subdiacono, ob debilitatem cerebri visitatores eum dispensent de statu, ut petivit, et prout prior Lyrae eos informavit.”

Na het generaal kapittel van 1549 is Pieter van Scherpenisse met autorisatie der Grande Chartreuse door de visitators benoemd tot prior van de kartuizers

¹⁾ *Annales Cartusiae Sanctae Sophiae Constantinopolitanae*. (hs. Parkminster), § 9. De kroniekschrijver ligt, wat dezen tijd betreft, echter overhoop met de juiste jaartallen en bestuursperiodes.

te Lier als opvolger van Hendrik de Bruyne. Hier wachtte hem veel opbouwend werk. Het convent van Kiel bij Antwerpen, welks klooster in 1542 door Maarten van Rossum geheel was verwoest, had zich daarna te Lier nedergezet. Tijdens het bestuur van Pieter van Scherpenisse zijn belangrijke gedeelten van het nieuwe klooster voltooid.

Gedurende zijn prioraat te Delft en te Lier was hij tevens in de jaren 1544—1551 als convisitator en 1551—1555 als visitator belast met het bestuur der Nederduitsche ordesprovincie. Hij is 21 Juli 1558 gestorven ¹⁾ en te Kiel als prior opgevolgd door Cornelius van den Kerckhove ²⁾. Laatstgenoemde was voorheen procurator van het Delftsche huis.

De onaangenaamheden, die Pieter van Scherpenisse te Vugt heeft ontmoet, zijn niet in zijn nadeel uitgelegd. De woorden, waarmede zijn overplaatsing naar Luik is gelast, geven blijk van het ongeschokte vertrouwen zijner oversten. Le Vasseur, die een *Chronicon Cartusiae Lyrae* heeft geraadpleegd, prijst hem als een zeer vroom man en als een goed kloosteroverste: „multum laboravit pro stabilienda regulari observantia”.³⁾

In de jaren 1540—1546 was Pieter Marnef van Leiden prior van de Grande Chartreuse.⁴⁾

¹⁾ c. 1559: Obiit D. Petrus Scherpenisse, prior domus Lyrae, professus domus Sanctae Sophiae, olim prior ejusdem domus et domorum Leodii et Delfensis visitator et convisitator provinciae Teutoniae, habens Missam de Beata Maria per totum ordinem. Et obiit 21 Julii”.

²⁾ *Biogr. Wbk.*. VI 877.

³⁾ *Eph.* II 519.

⁴⁾ *Biogr. Wbk.* VI, 1004.

DIRK MOYEN (1549—1551).

Dirk Moyen was professus van het kartuizerklooster te Luik. ¹⁾ Nadat hij eerst procurator was geweest van de chartreuse Zonneberg bij Kampen, ²⁾ is hij in 1549 prior van de Delftsche kartuizers geworden. ³⁾ Doch reeds in 1551 is hij benoemd tot prior van „het Hollandsche Huis” buiten Geertruidenberg als opvolger van Joannes Gay, die op 10 Augustus was gestorven. ⁴⁾ Na den dood van Dirk Bruggen van Sittard, prior der Luiksche kartuizers (19 April 1556), is hij door zijn comprofessi tot hun prior gekozen. D. Cornelius bestuurde na zijn vertrek het convent te Geertruidenberg als rector. Diens interregnum heeft echter slechts geduurd tot het volgende generaal kapittel in het voorjaar van 1557. Dit verleende aan Dirk Moyen „misericordia” als prior van het huis zijner professie en ordonneerde voorts:

c. 1557: Domui Hollandie, ut utrumque aedificium spirituale et temporale ibidem inceptum perficiatur, ad

¹⁾ Zie: Catalogus priorum domus Leodii op fol. 62 e.v. van een codex in het Staatsarchief te Luik, getiteld: *Liber fundacionis, beneficiorum et memoriarum benefactorum domus Montis Omnium Apostolorum prope Leodium Ordinis Cartusiensis*; Raissius, 144—145 en appendix; Drossaers, 530, no. 315, 536 no. 348, 537, no. 353; *Bijdr.* IX, 226.

²⁾ Men vindt hem op 10 Maart 1548 als zoodanig genoemd (Huisarchief Bergh te Arnhem, no. 140, op welk stuk de Heer Thom. J. de Vries te Zwolle mijn aandacht vestigde). Zijn sterfbericht in het necrologium van Nieuwlicht vermeldt: „olim fidelis procurator domus Campensis” (*Bijdr.* IX, 226).

³⁾ De Catalogus Priorum van Luik (fol. 63) vermeldt, dat hij ook procurator te Delft is geweest. Daar deze bron ten zijnen opzichte ook andere onnauwkeurigheden bevat en wij bovendien elders niet bevestigd vonden, dat hij procurator te Delft zou zijn geweest, nemen wij zulks niet aan.

⁴⁾ *Biogr. Wbk.*, VII 462.

Dei et ordinis laudem et animarum salutarem profectum D. Theodoricum Moynoen¹⁾ propterea a prioratu domus Leodii absolutum restituimus et praeficimus in priorem; hortantes D. Cornelium, antea rectorem dictae domus, ut priori cooperari velit, prout ab eo sibi fuerit injunctum.”

De Grande Chartreuse heeft dus bijzondere verwachtingen gekoesterd van zijn beleid.

Hij is 9 Januari 1564 als prior bij Geertruidenberg gestorven.

Naast het prioraat heeft hij in de jaren 1555—1564 als convisitator de Nederduitsche provincie bestuurd.

Te Luik is hij in 1557 opgevolgd door Warnerus Helie, te Geertruidenberg in 1564 door Hugo Leotingius.

MICHIEL MOENS (1551—1555.)

Michael Moens²⁾ was in 1533 bij de kartuizers te Leuven als monnik geprofest. Na aldaar de ambten van vicarius en sacrista te hebben bekleed volgde hij Dirk Moyen op als prior te Delft. Hij overleed in deze functie 29 Juni 1555. Tijdens zijn prioraat was Cornelis van den Kerckhove procurator van Sint-Bartholomeusdal.³⁾

BARTHOLOMEUS STRENG⁴⁾ (1555—1561.)

In verband met zijn geboorteplaats vindt men hem doorgaans genoemd: Bartholomeus van Schoonhoven.

¹⁾ In de chartae capituli generalis wordt hij „Moynoen” genoemd. *Drossaers*, 608, heeft uit de Delftsche oorkonden „Monsiou” gelezen. De Catalogus Priorum van Luik (fol. 63 b) schrijft „Morom.” Wij hebben de spelling gevolgd van het Utrechtsche necrologium (*Bijdr.* IX, 226.)

²⁾ c. 1555; *Drossaers*, 537, no. 349.

³⁾ *Biogr. Wbk.*, VI 877.

⁴⁾ Eenigszins verkort is hier weergegeven hetgeen wij reeds in *Archief Aartsbisd. Utr.* LIII, 302 e.v. („De priors van het Kartuizerklooster Nieuwlicht bij Utrecht”) over hem hebben medegedeeld.

Hij was geprofest in Nieuwlicht bij Utrecht. Na den dood van Michiel Moens werd hij prior te Delft. In 1561 is hij door het generaal kapittel uit dit ambt ontheven en belast met het bestuur van het huis zijner professie als opvolger van Lambert van Brienen. In 1564 heeft de Grande Chartreuse hem „misericordia” verleend. Hij is toen procurator van de Utrechtsche kartuizers geworden, terwijl de visitator der provincie, Dirk van Meeuwen, hem is opgevolgd als prior.

Reeds in 1565 werd echter weder elders een beroep op zijn leiding gedaan. Het generaal kapittel van dat jaar had namelijk Christiaan Nootz, prior van het klooster Sion te Noordgouwe bij Zierikzee, overgeplaatst naar Brussel, terwijl het als zijn opvolger aanwees den procurator van Nieuwlicht. Hier wachtten hem zeer moeilijke jaren. Het convent van dit klooster was klein en daarbij noodlijdend. Sedert 1566 had het bij herhaling veel te lijden van de troebelen. In 1572 moest het geheele convent uitwijken. Niet lang daarna zijn de monniken weer in hun cellen teruggekeerd, doch in 1574 moesten zij voor goed gastvrijheid zoeken in andere huizen der orde. Het generaal kapittel had, blijkens zijne bevelen uit de jaren 1574 en 1575, reeds de hoop geheel laten varen, dat Sion nog ooit zou worden hersteld, en sprak van een „domus eversa”.¹⁾ Bartholomeus Streng is dan ook eigenlijk de laatste prior van dit huis geweest. Wel is er na hem nog één titularis geweest, met name Nicolaas Huard²⁾, in 1577 door het generaal kapittel benoemd in verband met herleeftde verwachtingen. Deze is echter nimmer in functie getreden.

¹⁾ c. 1574, 1575.

²⁾ *Eph.* I, 442; *Beeltsens*, 215—216.

Na den ondergang van Sion is D. Bartholomeus naar Nieuwlicht teruggegaan. Toen Dirk van Meeuwen daar 9 Augustus 1574 overleed, heeft hij andermaal het bestuur over dit huis aanvaard, aanvankelijk als rector, doch sedert het generaal kapittel van 1575 als prior. In 1579 moest het convent van Nieuwlicht uitwijken naar een refugie binnen Utrecht. Een jaar later zijn zijn kloostergebouwen verwoest. Sedert 1583 hebben de conventualen van Nieuwlicht verblijf gehouden in andere huizen der orde, vooral in België en Rijnland. Waar D. Bartholomeus een gastvrije cel heeft gevonden, is niet bekend. In 1593 is op het generaal kapittel zijn overlijden gemeld. Ook van de Utrechtsche kartuizers is hij eigenlijk de laatste prior geweest, hoewel na zijn dood door de Grande Chartreuse nog één prior over dit huis is aangesteld, n.l. Jan Kommaker.

De schrijvers verhalen, dat tijdens zijn bestuur het kartuizerklooster buiten de Waterslootpoort aanmerkelijke verbouwingen en verfraaiingen heeft ondergaan.

P. Opmeer, zijn tijdgenoot te Delft, noemt hem een „vernuftig en arbeidsaam” prior.¹⁾

ALBRECHT VAN DEN BERCH (1561—1569.)

Na het vertrek van Bartholomeus van Schoonhoven is Albrecht van den Berch²⁾ prior geworden. Van welk klooster hij professus was, is ons niet bekend. Even gebrekkig zijn wij ingelicht omtrent zijn bestuur.

c. 1561: „[In domo Trajecti] et D. Henricus redeat

¹⁾ t. a. p., blz. 53.

²⁾ *Drossaers*, 449, no. 4, 548, no. 408 en 549, no. 410; het op blz. 548 onder no. 406 vermelde contract van 9 Sept. 1561 is reeds door Albrecht van den Berch als prior ondertekend.

ad domum Delfensem prout petit et ibi religiose se habeat."

c. 1565: [In domo Zierikzee] „et D. Guilelmus, professor domus Lovanii, ibidem hospes, vadat hospitatum ad domum Delfensem ad ordinis voluntatem."

c. 1566: „Priori domus Delfensis non fit misericordia. Et committimus visitoribus ut, recepta carta capituli generalis, statim ipsam domum visitent et provideant super his, quae de priore et de domo scribuntur."

c. 1567: „Priori domus Delfensis non fit misericordia. Et super his quae scribunt conventuales provideant prior Diestensis cum priore Brugis, prout petunt in litteris suis conventuales, in descensu capituli cum plena auctoritate capituli generalis etiam absolvendi quoscumque officiales, si casus absolutione digni occurrerint, vel aliter expedire viderint, et providendi de aliis."

In het Algemeen Rijksarchief te 's-Gravenhage wordt een manuaal bewaard, hetwelk door hem als prior is gehouden. ¹⁾ Dit register loopt over de jaren 1562—1572, doch is van 1569 af door Jan van der Essche bijgehouden, zoodat Albrecht van den Berch vermoedelijk na het generaal kapittel van 1568 door de visitors uit zijn ambt is ontheven. De onrust dier jaren had het convent van Sint Bartholomeusdal niet onberoerd gelaten. Dit kan men opmaken uit hetgeen door de Grande Chartreuse in 1568 werd bevolen:

c. 1568: „Priori domus Delfensis non fit misericordia, quem hortamur ut, adjutus consilio et adsistentia visitorum, observantiam regularem restauret, et rebelles inobedientes visitatores puniant et dispergant in pro-

¹⁾ *Drossaers* 449, no. 4.

vincia". [In domo Campensi:] „Et D. Theodoricus Gandavus, ibidem hospes, revertatur ad domum Delfensem suae professionis ad ordinis voluntatem, et ibidem studeat pacifice vivere, alioquin ordo providebit".

JAN VAN DER ESSCHE ¹⁾ (1569—1578).

Aanvankelijk celledroeder zijnde, had hij in 1540 het kleed van Sint Bruno aangenomen bij de kartuizers van Leuven, waar hij het volgende jaar zijn professie deed. Achtereenvolgens heeft hij in dit huis en bij de kartuizernonnen te Brugge het ambt van procurator bekleed. Vermoedelijk na het generaal kapittel van 1568 is hij tusschentijds als prior naar Delft geroepen. Hij kwam hier op den vooravond van den ondergang van dit huis, waar een zware taak hem wachtte. Met hem zou de reeks priors van Sint-Bartholomeusdal voor altijd een einde nemen.

In het eerste jaar van zijn bestuur werd niets bijzonders van het generaal kapittel vernomen:

c. 1569. „Priori domus Delfensis non fit misericordia".

In 1571 echter ontvingen twee conventualen ernstige terechtwijzingen:

c. 1571: „Priori domus Delfensis non fit misericordia. Et D. Judocus Goudanus, sacrista dictae domus, curet pacifice cum suo priore vivere et se non immiscere rebus temporalibus, nisi requisitus a suo priore, alioquin emittatur ad aliam domum sub gravi disciplina. Et fr. Anthonius donatus ibidem hospes studeat se emendare de

¹⁾ Eschius, Eschesanus; Zie: *Drossaers*, 449 nos 4 en 6, 546 no. 396, 550 no. 416; *Monasticon* 249—252; P. Opmeer, t.a.p., 57—64; G. Eligius, t.a.p., 63.

quibus saepe admonitus est, alioquin expellatur ab ordine."¹⁾

In hetzelfde jaar, of reeds in het voorgaande, is het convent genoodzaakt om zich terug te trekken in een refugie binnen de stad. Na eenigen tijd verkreeg het van het stadsbestuur huisvesting in het nieuw gebouwde gasthuis aldaar ²⁾.

c. 1572: „Priori domus Delfensis non fit misericordia et visitetur praedicta domus per ordinarios visitatores expleto biennio”.

Den 19den Juli 1572 ging Delft tot de prinsgezinden over en den 26sten kwam Lumey met de zijnen in de stad. De prior der kartuizers had inmiddels zijn kloosterlingen bevolen elders een schuilplaats te zoeken. Zij namen meerendeels de wijk naar de huizen der orde in de Zuidelijke Nederlanden en langs den Rijn. Een hunner evenwel geraakte op den weg naar Overschie in handen van de Geuzen, n.l. Joost van Schoonhoven, de sacrista van het convent. Hij had zich naar Keulen willen begeven, doch werd naar den Briel gevoerd, waar hij op 31 Juli den marteldood is gestorven. ³⁾

In de volgende jaren blijven van de Grande Chartreuse nog eenige bevelen komen:

c. 1574: „Priori domus Delfensis non fit misericordia. Committimus et mandamus visitoribus provinciae ut

¹⁾ Actes capitulaires de 1571. (Ms. no. 614, Bibliothèque publique de Grenoble).

²⁾ G. Eligius, t.a.p., 57.

³⁾ Gerardus Eligius, *Vita et martyrium B. Justi Goudani Carthusiae Delfensis in Hollandia Professi et Sacristae* (Bruxelles 1624); P. Opmeer, *Martelaarsboek ofte Historie der Hollandsche Martelaren*, II (Antwerpen 1700), 57-64; *Biogr. Wbk.* IV, 1237; J. A. F. Kronenburg, *Neerlands Heiligen in later eeuwen*, I (Amsterdam 1901) 171-182.

Domnos Wenceslaum et Guillelmum Leendt, professos domus Delfensis, in domo Monachorum ¹⁾ hospitantes, ad priorem Coloniae mittant et dirigant, qui auctoritate capituli generalis apud se vel alibi collocabit”.

c. 1575: „Committimus visitoribus ut, reddita pace, domus Delfensis reaedificata provideatur”.

c. 1577: „Quia domus partium Hollandiae ob tumultus bellicos, a quinque aut sex annis non potuerunt visitari, monemus visitatores provinciae, ut, sedatis tumultibus, quam primum eas in forma ordinis visitent et de domibus destructis disponant cum plena auctoritate capituli generalis, ad Dei honorem et ordinis decorem et omnium salutarem aedificationem et profectum”.

c. 1578: „Priori domus Delfensis non fit misericordia. Et committimus visitoribus ut, reddita pace Ecclesiae Dei et patriae disponant de dicta domo Delfensi, prout judicaverint expedire”.

In hetzelfde jaar is op het generaal kapittel medege-deeld, dat Joannes van der Essche, weleer prior te Delft, als vicarius van de kartuizernonnen te Brugge was gestorven.

Een manuaal, door hem als prior gehouden, wordt bewaard in het Algemeen Rijksarchief te 's-Gravenhage. ²⁾

Waar hebben de monniken en broeders van Sint Bartholomeusdal vervolgens een goed heenkomen gevonden?

Blijkens de rekeningen der ontvangers van de gezamenlijke kloosters te Delft, aangesteld door de Staten van Holland, is aan sommigen van hen jarenlang alimentatie

¹⁾ Monnikhuizen bij Arnhem.

²⁾ *Drossaers* blz. 449, no. 6. Zie ook blz. 359 van deze bijdrage.

verstrekt. Deze hebben zich blijkbaar in de omgeving opgehouden. In 1580 behoorden de volgende kartuizers tot de gealimenteerden: Jacob Pietersz. Brouwer, Jan Jacobsz. van Naeltwijck, eertijds procurator, Hendrik Reyersz. en Jan Cornelisz.¹⁾ Zij hadden, blijkens een lijst van den ouderdom van de conventualen der kloosters binnen en buiten Delft,²⁾ in 1585 onderscheidelijk den leeftijd van 63, 63, 51, 41 en 49 jaren. In 1600 hebben nog alimentatie genoten Hendrik Reyersz., Jan Jacobsz. de Jonghe (van Naeltwijck) en Balthasar Cornelisz.³⁾

Laatstgenoemde is degene, die op 28 Mei 1592 ten huize van Joufr. van Alckemade te 's Gravenhage werd betrapt in een bijeenkomst van Roomsgezinden, waar „contraire die placaten gedaen worde seeckere singende Misse”. Deze Mis, door den kartuizer Balthasar Cornelisz. opgedragen en door een vijftiental personen bijgewoond, is door den procureur-generaal verstoord, terwijl de aanwezigen met boeten zijn gestraft.⁴⁾

Voorts worden wij door de overlijdensberichten van de Grande Chartreuse eenigszins ingelicht omtrent de lotgevallen der overgebleven religieuzen van het Delftsche klooster.

In 1572 onderging de sacrista Joost van Schoonhoven te Brielle den marteldood. (c. 1573).

In 1574 werd het overlijden gemeld van D. Joannes Seent (?), geprofest monnik van het Delftsche huis.

In 1577 of 1578 stierf de prior Joannes van der Essche

¹⁾ Algem. Rijksarchief 's Gravenhage, Archief van de ontvangers de kloosters binnen en buiten Delft, no. 20 fol. 377 r° en v^o.

²⁾ Alsvoren, no. 21, fol. 253 v° en 254 r°.

³⁾ Alsvoren, no. 15.

⁴⁾ *Bijdr. Bisd. Haarlem*, XX, 297-299.

als vicarius van de kartuizernonnen te Brugge (c. 1578).

In 1580 of 1581 overleed de procurator Roelof Hermansz. van Utrecht als vicarius van de kartuizers bij Wesel. (c. 1581)¹⁾

In 1603 is het overlijden bericht van D. Jacobus, professus der Delftsche chartreuse en hospes in het klooster te Lier, die meer dan 58 jaar „laudabiliter” in de orde had geleefd. (c. 1603).²⁾

In 1605 of 1606 stierf bij de kartuizers te Gent Willem Leendt, professus van het Delftsche klooster. (c. 1606).

In 1608 kwam van de Grande Chartreuse de tijding van den dood van voornoemden Balthasar Cornelisz., hospes in de chartreuse te Luik. (c. 1608).

Eindelijk overleed 10 Jan. 1621 in het klooster bij Diest D. Wenceslaus de Plenevaux, de laatstovergebleven professus van het Delftsche huis, waar hij in 1567 was ingetreden.³⁾

c. 1621: „Obiit D. Wenceslaus de Plenevaux, professus domus Delfensis, hospes in domo Diestensi, alias prior domorum Sellionis et Boni Loci, qui 54 annis laudabiliter vixit in ordine, habens missam de Beata Maria per totum ordinem”.

¹⁾ *Drossaers*, 546 no. 396, 549 no. 414, 550 no. 416.

²⁾ *Eph.* I, 511; vermoedelijk is hij identiek met den op blz. 363 genoemden Jacob Pietersz. Brouwer.

³⁾ Deze was aanvankelijk na 1572 met Willem Leendt uitgeweken naar de kartuizers van Monnikhuizen bij Arnhem. Vervolgens is hij prior geweest van de kloosters van Seillon (Ain) en Bonlieu (Jura). Zie over hem *Eph.* I, 42; *Biogr. Wbk.* VII, 986; *Monasticon* II, 250; J. V. Goethals, *Lectures relatives à l'histoire des sciences, des arts, des lettres, des moeurs et de la politique en Belgique*, IV, (Bruxelles, 1838) 150 e.v.

De gebouwen van het Delftsche kartuizerklooster zijn in 1572 door brandstichting verwoest. ¹⁾ De Prins van Oranje liet door den magistraat van Delft maatregelen nemen om de stad van versterkingen te voorzien, vooral aan de zijde van de Waterslootpoort, welke het meest bedreigd werd geacht. ²⁾

In een verslag over de Hollandsche Missie, hetwelk omstreeks 1602 te Rome is ingediend, vermoedelijk door den Vicarius Apostolicus Sasbold Vosmeer, die Delftenaar was, leest men:

„Credo, quod adhuc videatur splendor de nocte in loco, ubi Carthusiani extra Delphos habitaverunt, quem jam haeretici occupaverunt.” ³⁾

Tot besluit van deze bijdrage moge nog worden gewezen op een altaar, geschilderd door den meester Pieter Aartsen of Lange Pier, waarmede Sint-Bartholomeusdal tijdens het prioraat van Bartholomeus Streng (1555—1561) is verrijkt. Het middenstuk stelde voor de kruisiging, terwijl op de vleugels Kerstnacht en de Drie Koningen waren afgebeeld. De buitenzijden van de vleugels vertoonden de vier Evangelisten. Van Bleijswijk deelt mede, dat deze meesterstukken in den beeldenstorm van 1566 zijn verloren gegaan. ⁴⁾ Omtrent de vraag in hoeverre inderdaad ook het Delftsche kartuizerklooster in 1566 door de troebelen is geteisterd, zijn wij

¹⁾ *D. van Bleijswijk*, t. a. p., blz. 354—358; *Bijdr. Bisd. Haarlem* XXVII, 300.

²⁾ Mr. J. Soutendam, *Mededeelingen uit het Archief van Delft*. (Delft 1862), 152—153.

³⁾ *Archief Aartsbisd. Utr.* XVII, 174.

⁴⁾ *D. van Bleijswijk*, t. a. p. 355; Römer, t. a. p.

na een vluchtig onderzoek van gedrukte bronnen in het onzekere gebleven.

Sievers ²⁾ bericht, dat in de Sammlung Frey te Aken zich een schilderij bevindt, de vier Evangelisten, gedaateerd 1559 en toegeschreven aan Pieter Aartsen.

Den Haag.

H. J. J. SCHOLTENS.

²⁾ Johannes Sievers, *Pieter Aartsen. Ein Beitrag zur Geschichte der Niederländischen Kunst im XVI Jahrhundert* (Leipzig 1908) 63, 135.

BIJLAGE.

*Het Antwerpsch Cartularium van de Delftsche
Kartuizers.*

De volgende beschrijving van dit cartularium is grootendeels ontleend aan die van J. Vannérus (*Revue des Bibliothèques et Archives de Belgique*, Le Depot des Archives de l'Etat à Anvers, Tome III, fasc. 6).

Het hs is voorzien van een bruinlederen band met sloten. Op de voorzijde staat het volgende inschrift:

AEN ALLEN
1565
VAN OESTERVANT
WANCH SPRACK DIE
EDEL HEER

En op de achterzijde:

OMNIA
EO VNDE
1565

Deze laatste spreuk wordt herhaald op het koperen slot, doch met het jaartal 1566.

De codex bestaat uit 3 niet genummerde bladen, 269 genummerde bladen en eindelijk 46 niet genummerde bladen. Al deze bladen meten $21\frac{1}{2} \times 31\frac{1}{2}$ cM.

Op het eerste niet genummerde blad staat met een

18de eeuwse hand aangeteekend, dat het hs toebehoort aan de kartuizers te Antwerpen.

Het derde niet genummerde blad is het titelblad. Aan het hoofd daarvan leest men: „Register auctentyck comprehenderende die copien van alle die brieven die het convent der Carthusers oorden gelegen buyten die stadt van Delft genaempt Sincte Bartholomeus Dal in Jherusalem heeft, besit en onder drie slooten bewaert”. In dorso staat een verklaring, gedateerd 19 Februari 1565, waarbij Jacob de Jonge, secretaris van het Hof van Holland, attesteert zich op verzoek van den prior in genoemde maand naar het klooster te Delft te hebben begeven en aldaar talrijke akten, in dit register ingeschreven, te hebben vergeleken en gewaarmerkt.

De akten hebben betrekking op de bezittingen van het klooster in Holland, Zeeland, Vlaanderen en Brabant, „specialicken in Delflandt, Schielandt, Rijnlandt ende dair omtrent; item over die Mase, in den lande van Putten, Voorn, Vosmaer ende Charloes.”

De genummerde bladen 1—260 bevatten 327 akten betreffende de jaren 1349—1564, behoudens eenige uitzonderingen allen met dezelfde hand geschreven. Verschillende van deze bladen zijn, evenals fol. 261—269, onbeschreven.

In het volgende, niet genummerde gedeelte, bevindt zich eerstens een tafel, daarachter een in 1564 opgestelde lijst der „gracien soe van pitancien als van wyn ende anders”, die het convent op gezette tijden moest uitreiken aan zijn leden, enz.